

Despre drepturile democratice în gândirea social-politică românească contemporană

Mihnea Gheorghiu

Încă înainte de primul război mondial, în țara noastră lua ființă Liga română pentru drepturile omului, animată de un grup de intelectuali și oameni politici cu vederi progresiste, printre care și mulți socialiști. Între cele două războaie, numeroși activiști ai P.C.R. și tineri comuniști au sprijinit acțiunile Ligii, dirijate împotriva teroarei, schingiuirilor și nedreptăților la care erau supuși de autoritățile samavolnice ale diferitelor guverne, militanții organizațiilor democratice antifasciste române și străine. Convingerile combatanților pentru drepturile omului au făcut parte din capitalul ideologic al Partidului nostru și al UTC-ului, încă din primii ani ai activității lor politice, atât pe plan intern, cât și internațional.

În gândirea socialistă, drepturile omului și ale cetățeanului reprezintă azi o opțiune împărtășită de mii de milioane de oameni, pentru că, — așa cum arăta recent secretarul general al Partidului — „socialismul a considerat întotdeauna că adevărata democrație și adevăratul umanism sînt incompatibile cu perpetuarea exploatării omului de către om, cu menținerea gravelor inegalități economice, sociale și politice ale capitalismului, cu discriminarea națională, socială și rasială. Nu se poate vorbi de o democrație reală, de libertate, de asigurarea drepturilor fundamentale ale omului într-o societate care nu asigură unor mase de milioane de oameni posibilitatea primordială de a-și câștiga existența prin muncă, de a participa direct la conducerea diferitelor sectoare de activitate, a societății, la luarea hotărîrilor ce privesc propria existență, propriul viitor”.

Pentru a delimita mai bine subiectul propus, — delimitare necesară într-o sferă atât de largă cum este aceea a democrației în concepția societății socialiste contemporane — aș vrea să repet că între socialism și democrație există o legătură organică, indisolubilă; că democrația nu este un datum imuabil, ci un proces în continuă dezvoltare și că acest fenomen complex, pe care l-am denumit „democrație socialistă”, se realizează și se dezvoltă atât sub aspectul structurii și funcționalității sistemului social și politic respectiv, cât și sub aspectul poziției și rolului persoanei în societate și stat.

Ajunși la acest punct, al persoanei umane, credem că drepturile acesteia și libertățile ei fundamentale nu se pot conjuga la singular, — pentru că de la debutul ei, noțiunea de „drepturile omului” a semnatificat „drepturile oamenilor” — și ideea fundamentală ce se degajă din dezvoltarea conținutului acestor noțiuni este de fapt aceea de *responsabilitate* a omului față de sine și de semenii săi, de țară și de lumea în care trăiește. O democrație responsabilă nu se mărginește la proclamarea formală a unor drepturi

și libertăți, ci urmărește asigurarea materială a înlăptuirii și extinderii lor. Vreau să spun de asemenea că dezvoltarea democrației este o componentă esențială a Programului P.C.R., expresia marxismului creator în România, a țelurilor luptei seculare a poporului român pentru o societate superioară într-o lume mai bună.

În sfârșit, o idee pe care am dori să o subliniem este însăși aceasta, de dezvoltare a democrației în societatea noastră, care presupune un *permanent efort spre o nouă calitate* social-politică și morală, în comparație cu fiecare perioadă anterioară, tinzând la participarea responsabilă tot mai deplină a fiecărui membru al societății la orice decizie care privește conducerea acesteia, pornind de la colectivul său social și economic cel mai apropiat și pînă la conducerea politică a statului.

În fond deci ar fi vorba de *problema puterii și problema persoanei, de relația dialectică dintre ele*, creativitatea noastră politică presupunînd, în primul rînd, capacitatea de a înțelege realitatea socială și problemele acesteia în specificul lor concret istoric, în unicitatea lor care nu este *nicio dată în întregime reductibilă la alte situații deja cunoscute*. Ea echivalează nu numai cu restructurarea realității sociale în funcție de modificările survenite în cerințele legilor sociale obiective (a căror fixație e contestabilă) ci și cu adăogarea, crearea de elemente noi. Raportarea „critică și revoluționară” a socialismului științific la realitățile în schimbare continuă și la reflectarea acestora în abordarea lor teoretică, unitatea dinamică dintre teorie și practică, conferă propriilor noastre teze și idei despre libertate și necesitate, despre democrație, științei politice în general, un caracter creator prin excelență, perfectibil, de receptivitate la *innoirile și corectările necesare* sub raport teoretic și metodologic.

În bibliografia științelor politice contemporane se aglomerează, de la o vreme, un număr sporit de concepții și păreri (și ne referim în particular la teoriile care evită sau combat criteriile socialismului științific) încărcate de pseudo-argumentele proprii unor categorii sociale interesate în reînvierea miturilor societății capitaliste¹, construcții comode și provizorii, profund reacționare, destinate să genereze și generalizeze indiferența și pesimismul față de soarta maselor largi, în avantajul vechilor minciuni convenționale privitoare la „libertatea” individului de a se regăsi izolat în lupta cu o societate nedreaptă și opresivă, „în lupta pentru viață”, ca să reiau formula lui Darwin.

Ultimele congrese mondiale, — de Filozofie (Düsseldorf) și de Sociologie (Uppsala), — au evidențiat pe larg proliferarea acestor teorii, combătute și respinse la vremea lor, dar care revin la atac într-un fel de front ideologic, mai puțin organizat decît înainte de război, — cînd fascismul era în ascensiune —, dar nu mai puțin agresiv și lipsit de responsabilitate față de soarta oamenilor, adică față de *destinul omenirii de azi*, amenințate de consecințele subdezvoltării, ale reimpărțirii lumii în zone de influență și ale unei atît de îndelungate absențe a păcii.

Nu ne vom opri mai mult asupra acestor teorii primejdioase decît spre a le denunța ca instrumente conștiente sau inconștiente, ale vechii

¹ Ridicîndu-se împotriva „miturilor politice” de orice culoare, un cunoscut sociolog contemporan nu se sîfîște a recunoaște că „democrația occidentală, compromis între număr și bani, trebuie să cultive miturile ambelor componente, pentru a nu-și înclina balanța spre una din ele”. (Alfred Sauvy, *Mythologie de notre temps*, Petite bibliothèque Payot, 1971, p. 215).

ordini economice și politice mondiale, ordine pe care comunitatea internațională o refuză astăzi, pe toate fronturile și de la toate tribunele organismelor ei politice, cunoscute, începînd cu Organizația Națiunilor Unite.

În cadrul temei propuse, am crezut necesar să insistăm mai mult asupra elementelor noi, de actualitate, care contribuie la dezvoltarea creatoare a concepției noastre despre democrație, conferindu-i calitatea de „călăuză în acțiune” (Engels) atunci cînd ne referim la *unitatea dinamică dintre teorie și practică*, în conformitate cu cerințele progresului social și ale luptei pentru pace, tocmai unitatea pe care adversarii noștri ne-o contestă în lipsa unor argumente teoretice mai convingătoare.

Aceste elemente noi se regăsesc și se afirmă pe deplin și în efortul constant novator al Partidului nostru, al conducerii sale, de orientare teoretică și de organizare practică a construirii societății socialiste multilateral dezvoltate și a înaintării României spre comunism. Ne vom referi deci, în cele ce urmează, la propria noastră experiență în dezvoltarea democrației în țara noastră, componentă de suprem interes în aplicarea Programului P.C.R. adoptat la Congresul al XI-lea și a celorlalte documente programatice ale Partidului nostru din ultimii ani, elaborate sub directă conducere și cu amplă contribuție a secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Democratizarea relațiilor umane și politice, reconsiderarea ierarhiei valorilor în spiritul eticii și echității, al legalității socialiste, pe plan național, corespunde, pe planul politicii externe, efortului susținut al partidului și statului nostru, — personal al Președintelui Nicolae Ceaușescu —, pentru democratizarea relațiilor economice și politice internaționale, pentru instituirea unui veritabil „cod moral” al cooperării în cadrul acestor relații², o nouă ordine economică mondială care să permită și să asigure șanse egale fiecărui popor în comunitatea națiunilor și deplina libertate în alegerea drumului său spre progres, a orînduirii social-politice proprii, asigurarea independenței și suveranității sale naționale. Aceeași concepție, — fidelă principiilor profund democratice de la care se reclamă întregul nostru edificiu nou —, se manifestă și la nivelul relațiilor dintre forțele politice reprezentative din alte țări și Frontul Unității Socialiste din țara noastră, dintre P.C.R. și toate celelalte partide frățesti — comuniste, socialiste și muncitorești —, în legăturile de prietenie și colaborare pe care le dezvoltă partidul nostru cu forțele progresiste și antiimperialiste din lumea întreagă.

Gîndirea social-politică românească se prezintă ca rezultat al unei permanente confruntări cu istoria³.

² Absența preocupării pentru valorile umane durabile, în avantajul profitului de tip economist programatic, conduce la erori grave de judecată în prevederea consecințelor. Pledînd pentru o astfel de „reorganizare a politicii sociale” în capitalism, un cunoscut autor contemporan conchide că „argumentul sociologic cel mai puternic ar fi acela că tratînd dezvoltarea ca exclusiv economică și interpretînd termenul în sensul lui convențional, se creează un precedent pentru o promovare greșită a valorilor” (Peter Townsend, *Sociology and Social Policy*, Penguin Books, 1977, p. 55).

³ În însăși noua critică a ideilor, plină de intervenții neo-dogmatice contradictorii, — în care se înscrie și anarhismul ideologic al „noilor filosofi francezi”, prin antisocialismul orb al unor vechi și tipice argumente reacționare —, se acceptă cerința confruntării cu adevărul istoric, cu realitatea, invocîndu-se „declinul absoluturilor”, prin faptul că „filozofia dogmatică falsifică raționamentul istoricului, privîndu-l de sensul istoricității care ar trebui să fie totuși caracterul său major” (Georges Gusdorf, *De l'histoire des sciences à l'histoire de la pensée*, Payot, 1977, p. 143).

Nu intră în intenția noastră o nouă expunere de principii și o dezvoltare teoretică prea academică pe această temă și, de aceea, îmi voi îngădui ca, în cadrul mai restrâns pe care ni l-am propus, să aducem o serie de aspecte concrete, pentru exemplificarea experienței noastre, la care m-am referit.

A fost desfășurată o activitate profundă și îndelungată pentru reforma noastră legislativă în spiritul dezvoltării democratice a societății, respectării și asigurării drepturilor omului și cetățeanului în România socialistă. Este locul să menționăm că, în însăși viața partidului nostru, în munca de partid, au intervenit o serie de măsuri destinate să aplice consecvent principiile democrației, atât în structura internă a Partidului, cât și în organizarea și funcționarea aparatului și activului, muncii de cadre, asigurând promovarea comuniștilor care-și desfășoară activitatea direct în producție și instituind principiul rotației cadrelor cu munci de răspundere, de la bază și pînă la conducerea superioară de stat și de partid.

Pornind de la adevărul incontestabil că libertățile democratice sînt efectiv condiționate, din punct de vedere economic și social, se constată că modificările produse în societatea noastră în cei 30 de ani de industrializare socialistă într-un ritm foarte ridicat, făurirea bazei materiale a noii societăți, puternica dezvoltare economică a tuturor regiunilor țării și mai ales efortul material enorm pentru dezvoltarea celor înapoiate, s-au afirmat în procesul revoluționar conștient pentru construirea societății socialiste drept condiție a înfăptuirii unei democrații reale, superioară tuturor formelor cunoscute pînă acum în istoria României. În felul acesta, baza economică a socialismului asigură cadrul social-democratic al participării egale și eficiente a oamenilor muncii din toate colțurile țării la întreaga viață a societății, garantînd, în același timp, respectarea și exercitarea deplină a drepturilor și libertăților consacrate de constituția și legile statului nostru.

În ultimii 10 ani, de pildă, țara noastră a alocat o treime din venitul național în scopul dezvoltării, pe această bază asigurîndu-se un ritm de creștere al industriei de cca. 12%, aceste eforturi urmînd să continue și în viitor.

Dezvoltarea intensă a forțelor de producție a schimbat radical și structura socială a țării, a determinat dezvoltarea puternică a învățămîntului, științei, culturii, *ridicarea nivelului de trai material și intelectual al poporului*, — aceasta constituind dealtfel țelul suprem al politicii partidului și statului nostru. Aflată încă în stadiul de țară în curs de dezvoltare, România socialistă și-a propus ca, prin eforturile ce le va întreprinde în următorul cincinal, să depășească pînă în 1985 acest stadiu și să devină o țară cu o dezvoltare economică medie.

Este binecunoscut efortul ce se depune în multe țări pentru dezvoltarea educației, fiindcă un om ignorant este mai puțin liber decît unul cultivat. Societatea socialistă este, în concepția noastră, o societate educațională prin excelență și în România s-au creat condițiile pentru înfăptuirea educației permanente la nivel național. Se asigură astfel dreptul omului la cultură, ca o datorie de onoare a unei lumi într-adevăr civilizate, față de cetățenii săi.

Muncitorul de azi este, tot mai mult, un om cu o cultură tehnico-profesională și cu un nivel ideologic ridicat.

Nu știm cît de potrivit ar fi, în acest context, a împărtăși o amintire personală, relativ recentă. Ca om de știință și ca scriitor am înregistrat cu satisfacție modul în care a fost receptată la noi măsura desființării cenzurei presei, publicațiilor și editurilor, punerea acestora sub liberul control al direcției colective, al comunistilor din redacțiile respective și retragerea completă a funcționarilor de rutină din domeniul artei, literaturii și mijloacelor comunicării de masă.

Dreptul la exprimarea opiniei, ca și asigurarea exercitării celorlalte drepturi consemnate în constituția României socialiste, a stîrnit în mintea unui ziarist european unele întrebări în legătură cu prioritatea ideologiei în sine, față de condițiile concrete de viață materială și spirituală a oamenilor dintr-o țară, sau alta, în sensul că „o țară socialistă din Est nu se poate dispensa de cenzură”. Noi am pornit de la încrederea în maturitatea politică a intelectualității noastre și de la convingerea că cetățeanul României socialiste dorește binele țării și al poporului său și nu ne-am înșelat. Pornind de la concepția generală a socialismului, noi depunem eforturi susținute spre a găsi formulele democratice adecvate participării responsabile a oamenilor muncii la conducerea societății.

Este binecunoscut faptul că, în ultimii ani, în România au fost instituționalizate noi forme directe și reprezentative ale democrației socialiste în toate domeniile vieții sociale și economice. Astfel, au fost luate măsuri ca muncitorii care lucrează direct în producție să participe direct cu rol de răspundere în organele de conducere ale ministerelor și a altor organisme centrale.

Totodată, pornind de la necesitatea creării unui cadru corespunzător participării directe a maselor la conducerea întregii activități economice și sociale, au fost adoptate măsuri privind crearea consiliilor oamenilor muncii, în toate unitățile economice, ca organe de conducere, în cadrul cărora clasa muncitoare reprezintă cel puțin 30—35 la sută. Pe lângă Marea Adunare Națională au fost constituite noi organisme la nivel național, cum ar fi Congresul consiliilor populare și Camera consiliilor populare, Congresul oamenilor muncii și Consiliul Național al Oamenilor Muncii, Consiliul Național al Agriculturii și alte organisme similare, în care participă mii și mii de oameni ai muncii care lucrează nemijlocit în producție și care adoptă deciziile cu privire la întreaga viață economico-socială a țării la politica internă și externă a României.

În același timp, o dovadă din cele mai grăitoare a democrației directe o constituie măsurile adoptate, în acest an, de accentuarea autoconducerii muncitorești și a autogestiunii economico-financiare în procesul de organizare și conducere a activității tuturor unităților economice.

Ca o expresie a preocupărilor pentru o cît mai largă și eficientă garantare a drepturilor omului, în special în direcția asigurării participării sporite la viața socială, au fost adoptate, anul 1977, o dată cu măsurile de natură să asigure o creștere a participării muncitorilor, a tuturor oamenilor muncii, la conducerea unităților, și importante directive vizînd perfecționarea legislației, pe linia accentuării caracterului său educativ. Astfel, menționăm noile reglementări privind crearea consiliilor de judecată muncitorești și ale consiliilor oamenilor muncii, prevederile consacrand educarea, în principal, prin muncă, sub îndrumarea directă a colectivelor de oameni ai

muncii, a persoanelor care au comis anumite încălcări ale legilor și normelor de conviețuire socială ș.a.

Rezolvarea principială, în spiritul umanismului, a democratismului noii orînduirii, a problemei naționalităților în țara noastră reprezintă una dintre cuceririle fundamentale ale societății socialiste românești.

România este un stat național unitar de 22 milioane de locuitori, în care alături de români trăiesc de veacuri, naționalități conlocuitoare cuprinzînd astăzi, cca. o zecime din populație. În procesul construcției socialiste, o atenție deosebită și mari fonduri din bugetul național au fost acordate unor zone rămase în urmă între care se găsesc îndeobște județele în care alături de români trăiesc oameni ai muncii de altă naționalitate și care au beneficiat de fonduri de investiții cu mult peste media pe țară, astfel încît ritmurile de creștere a producției industriale au fost mult mai rapide în aceste județe: de exemplu, față de 12,9% ritmul mediu anual în perioada 1971—1975 în județele la care ne referim acest ritm s-a situat între 15%, în județul Bistrița-Năsăud și 21,6% în județul Sălaj. În mod corespunzător în primii doi ani ai cincinalului actual, volumul producției globale industriale a sporit cu mult peste procentul realizat pe ansamblul țării.

Această puternică dezvoltare a asigurat desigur baza social-economică a unei depline egalități în drepturi pentru toți cetățenii fără deosebire de naționalitate.

Naționalitatea maghiară, ca și cea germană, sîrbă și altele se bucură de drepturi depline, participă activ la întreaga viață economică și politică, au școli în limba proprie, teatre în limba lor. De exemplu, în limbile naționalităților conlocuitoare funcționează 14 teatre și instituții muzicale; se tipăresc 61 de publicații în limbile acestor naționalități, precum și cărți, care — de pildă, în 1977 — au reprezentat 315 titluri, într-un tiraj de 2,7 milioane exemplare; tot astfel, în anul școlar 1977—1978 au funcționat 2 481 unități școlare și secții cu predare în limba maghiară și 692 unități și secții cu predare în limba germană.

Raportate la procentajul global al populației respective aceste cifre reprezintă de asemenea mult peste media pe țară.

Egalitatea în domeniul economic și în muncă se reflectă și în domeniul vieții social-politice, reprezentanții naționalităților conlocuitoare participînd la conducerea politică și administrativă a țării, atît la nivelul organelor locale — comune, orașe, județe, precum și în întreprinderi și unități economice —, cit și la nivelul organelor centrale de partid și de stat în conducerea partidului, în Marea Adunare Națională, în Consiliul de Stat, în guvern, în Frontul Unității Socialiste, inclusiv în diplomatie.

Soluționarea justă a problemei naționale, asigurarea deplinei egalități între toți cetățenii patriei, a exercitării depline a drepturilor lor umane și cetățenești reprezintă una din cuceririle importante ale socialismului.

Procesul dezvoltării democrației în toate domeniile vieții sociale reprezintă unul dintre cei mai însemnați factori de afirmare a superiorității orînduirii socialiste. Ar fi, desigur, simplist să considerăm că această superioritate ar putea fi realizată numai în planul factorilor materiali, al forțelor de producție. Ea este nu mai puțin condiționată de îndeplinirea efectivă a principiilor democratice, pentru care au militat de-a lungul veacurilor forțele cele mai avansate ale societății, de promovarea unor forme

și metode de participare a maselor la conducerea întregii vieți sociale, superioare oricăror forme cunoscute în condițiile vechiului regim, ale capitalismului.

În concepția noastră, respectul drepturilor omului se corelează strîns cu respectul demnității tuturor națiunilor, al statelor naționale suverane pe planul relațiilor internaționale, drepturile omului fiind direct condiționate de autodeterminarea popoarelor, de eliminarea politicii de dominație, de lichidarea stării de subdezvoltare, de crearea unor condiții juste și echitabile de trai pentru toate ființele umane.

Există, fără îndoială, așa cum arăta secretarul general al partidului nostru, „o strînsă legătură între independența națională și libertatea individuală. Privind lumea de astăzi, constatăm că atunci cînd un popor nu este pe deplin independent, nu se poate asigura nici libertatea individuală. Este greu de vorbit de libertatea individuală cînd un popor este asuprit sau cînd dreptul său la independență este limitat sub o formă sau alta. Deci, drepturile și libertățile individuale sînt strîns legate de asigurarea independenței naționale. Cucerirea independenței naționale creează condiții pentru afirmarea liberă a personalității umane, a libertății omului”.

Preocuparea pentru garantarea și respectul efectiv al drepturilor omului este, de altminteri, strîns legată de întregul mers al istoriei țării noastre, de lupta sa pentru independență, emancipare socială, pentru afirmarea unei vieți noi, libere și independente.

Ferm atașată principiilor fundamentale ale respectului independenței și suveranității naționale, egalității în drepturi și avantajului reciproc, neamestecului în treburile interne, România aduce o contribuție creatoare la aplicarea în viață a spiritului documentelor internaționale adoptate în problema drepturilor omului, la traducerea în viață ca un tot unitar a prevederilor Actului Final al Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa.

În concepția noastră, așadar, respectul drepturilor omului presupune o abordare concretă și realistă a problemei libertății, în raport cu cerințele emancipării economice și sociale ale fiecărui popor și ale tuturor ființelor umane, un respect sporit al demnității și egalității tuturor națiunilor, o strînsă și indisolubilă legătură între problemele emancipării omului, ca cetățean liber al unei societăți capabile să-i asigure bunăstarea, și afirmarea tuturor națiunilor într-un climat de pace, securitate și colaborare.